

եղած ատենը մեր Քափուռը կ'ըսէին, եւ հիւ-
ւարդութեան ժամանակն անոր ուղիունէն
կարցուցած ատեններն, Վա՛րճ, կ'ըսէին, մեր
Քափուռիկը գէշ կ'երթայ կոր, ուստի եւ բո-
լոր հիւանդութեան օրերը, զիւր ցորիկ, հա-
ղարաւոր անձինք իր զրանն առջին ժողո-
ւոսած, աղէկութեան լուր առնելու կը սպա-
սէին:

Իտալիա ասանկ աղնուարարոյ հեղ եւ ըն-
տելատէր փրկիչ մը, վեհ եւ անզուգական փր-
կիչ մը կ'որոնուցած ատենը՝ Թուրինի կա-
նայք առ հասարակ հանգի՛րձնին փոխեցին,
սեւ զգեցան, իր քաղաքական ոտխնեղն առ-
ջամ չկրցին արցունքնին զսպել, եւ «Ամսո-
նիստ լրագիրը» որ եկեղեցականաց, այսինքն
հոգւով մարմնով Քափուռի թշնամեաց գործա-
րանն էր, անոր մեռած գիշերին աւուռն սո-
հաւուածը գրեց, որ Քափուռի փառաց, անգին
վկայութիւն մըն է:

«Քաղաքականի մասամբ, մեծանուն հանգու-
ցելոյն հակադաւորը ըլլալով, քանի որ հօօր
եր իշխանութեամբ, մինք ալ զօրութեամբ եւ
ազատութեամբ մարտնչեցանք իր կարծեաց եւ
վրիպանաց դէմ: Բայց հիմա, իր պաղտւալ դի-
ական վրայ, իր հողույն անզուգական ձիրքը
միայն միտք կը բերենք, վասնզի պատմու-
թեան կ'իշխայ անիկա դատել, եւ՝ մեզի անոր
վրայ արտատուել ու իր մանն ողբալ:

«Մենք շատ անգամ անոր բարի սրտին
փորձն առած ենք: Վանքերուն զոցուելէն եւ-
տեւ, Լիզուրիոյ մէջ մենաստան մը, միանձ-
նուհիք անօթի կը տառապէին, մասնաւոր եւ-
ղանակաւ մը իր գթութիւնն հայեցցինք, եւ
ինքն ալ իսկոյն այն մենաստանն կուտա-
նացն: Երկուհազար ֆրանք զրկելէն զատ, մեզի
ալ ինքնադիր երկար Թուրի մը գրեց, որ իր
հազարն աղնուականութիւնը իր յայտներէ:
Մենք գիտենք նաեւ որ Թուրինի մէջ չքաւոր
անձանց ողբմութիւն կը բուշխէ:

«Մենք իր արդարութեանն ալ շատ ապա-
ցոյցները տեսանք: Արքունական անձի մը
ձեռքը հասցնելու համար՝ արքայականոցս մը
աղբերասղիւր մեզի յանձնուելով, մենք անիկա
Քափուռ կոմսին ուղղամտութեանը մատուցելք:
Աղբերասղիւրը ո՛չ միայն տեղի հասաւ, այլ
նաեւ, Քափուռ կոմսին խնամովը չքատարա-
կուեցաւ, թէպէտեւ անիկա իր գնադիւր վրայ
դպտոցնաւութիւն մըն էր: Անգամ մըն ալ հա-
մարձակեցանք իր քաղաքականութեանը դէմ

գրուած գրքի մը առաջին օրինակն ընծայել
իրեն, ընդունեցաւ գիրքը, նազելի թուղթով
մը մեզի շնորհակալ ըլլալով:

«Երբեք ապա Քափուռ կոմսին շնորհուն է որ
Ս Պետտոսի զենարը հաւաքելու ազատու-
թիւնը պարզեցեցաւ մեզի: »

Անուասիկ Քափուռ, անուասիկ գործը, անա-
ւասիկ իր հայրենաց եւ քաղաքակրթութեան
մատուցած սպասները, անուասիկ կարօտեալ
ազգաց համար ծնուցած յոյսերը, եւ անուասիկ
մեր շնորհապարտութեան ալ իր վսեմական
յիշատակին նուիրած յոյժը ուղեբճը:

Խ. Պ. ՄԻՍԱԿԵԱՆ

18 Յուլիս 1961

Ճրանակալն ցրականութիւնը վերցնաւ կոր-
անցուց իր ամենեւ ինքնասիւս, ամենեւ ալ եւ
ազնիւ զեկտրէն սրն, Պերսուր Լազարը: Անա-
հիտի յարոր քիւր պիտի պարտնալի ուսումնա-
սիրութիւն մը այդ խորոս ու խիզախ ցրագեղն
վրայ՝ այսօր կը իրաւարակեմք իր զեղեցկագոյն
գրիկն, Զանալիւրնորուն ամենեւ նշանակալից
էջերէն միոյն քարզմանութիւնը:

ՈՂՋԱԿԸ

Հիւարիոն տրուում պատանի մըն էր. մեծ
քաղաքի մը մէջ, խեղճուկ ու քաշուած թաղ
մը կը բնակէր, ուր ամէնքը զինքը կը ճանշ-
նային ու կը սիրէին վասնզի գեղեցիկ էր ու
մեղամաղձիկ, Բարձրահասակ ու նրբաձեւ էր,
դէմքը անխալ ճերմակութիւն մ'ունէր՝ մեղ-
մօրէն գեղեցիկ, ինչպէս փոռակը մը որ կը սկիւր
հիննաւ, — գէլմը անոնց զոր իրենց սիրած կը
տանջէ: Աչքերը սեւ էին, լայն ճեղքուած եւ
որոնց խորութիւնը կը զգացուէր, աչքեր ու-
րոնք էութեան ներթափնկը գիտեն, իր թուի,
մետաքսակերպ աւ օղակաւոր մազերը վզին եւ
ուռերուն վրայ կ'իշխային, եւ մանր ու ազ-
նուազի՛ծ բերանը կը մոզէր կիները՝ երբ իր
բերբեր զէտոնք չէին գրած: Բայց Հիւարիոն
անզգայ էր կիներուն հրապոյրին. այնչափ կը
սիրէր որ չէր կրնար ըզձալ, ու կարող չէր
մէկ անձի վրայ սահմանափակել իր գորովը:

Իր հիւանդագոյն սէրը մինչեւ չափազանցու-
թեան կը հասնէր, մինչեւ մասնականութիւն
մանկականութիւն մը որ զինքը մերթ կը մղէր,

միջատի մը տառապանքին աջքան զգածուելու արքան իր նմաններին մէկուն ցաւն : Մարդոց ուրախութիւններն իրեն հաճոյք կը պատճառէին, բայց անոնց վիշտերը հեշտակաւ հոգին կը յուզէին զինչ : ասիւններու ասան : Գոռիւր թեաներով, գիտեթեան, գործիքի եւ հաւմանքի թեան տաք կոնակներ իր կուրծքը կը սրբէին եւ անհուն քաղցրութիւն մը կը զգար արցունք թափելու մէջ : Սակայն, լալէն ան : միջապէս յետոյ անկուրթիւն մը կը խեղդէր զինքը, վառնդի չէր զիտար ի նշակաւ ամոքէր իր ցաւերը :

Գնահի մեծցաւ, այդ տարօրինակ հեշտութիւնը որ զինքը կը համալէր երբ էակի մը տառապելը կը տեսնէր՝ նուազեցաւ ու անհետացաւ : ալիւս չհասկցաւ արցունքներու քաղցրութիւնը, անոնց դառնութիւնը ճանցաւ, եւ ատեն մը եկաւ որ ալ իր մէջ ուրիշ քան չմտց բայց եթէ տեսնէր իր անկարողութեան զգացումը :

Երբ քառասուն տարեկան եղաւ, որոշեց ճամբորդել Աստու մը թողուց այն տունն ուր ծնած էր, եւ մեկնեցաւ : Տարիներով՝ պարտեցաւ աւանդեալ աւանդ, զիւզէ զիւզ, քաղաքէ քաղաք : Զինքը տեսնաւ ամէն տեղ ուր պարզական արարածներ կը հեծնէ : աղտոտ խցիկներու մէջ ուր կը խրին մարդկութեան խեղճներ, հանքերուն մէջ ուր ողնայարներ կը կտրէ : չարամարաներուն մէջ ուր պղծներ կը մտնէ : չարամարաներուն մէջ ուր պղծներ կը մտնէ : ուր աշխարհ կ'այրին, ուր ակոսներ կը լստին, ուր ոտք ու ձեռք կ'անդամաւորուին, ուր մարմինը թոյններով կ'արարակուի : աշխատանքներուն մէջ ուր զեռտարի աղջիկներն ու տղամարդիկն ախտաբեր դարչանութիւններէն կը քայքայուին : լեղի գոլորշիներէն կը կրծուին, ուր կուրծքեր կը փոսանան, թոքեր կը ծակին, սրբաւ կը կաշանայ, մորթը կը թափի : արտերուն մէջ ուր աշխատաւորները ազաւ հողին դէմ կը մաքառին, ժանա փոշիները հեռը բերող հողէն ձագկուելով, ցողեղնամիւրէն պատառուելով, արեւէն մաշուելով, անձրեւներէն փորուելով : խղիկներուն ու մանաթիւներուն մէջ, ուր կը բնակին խոնարհները, ամօթաբարներն ու ցաւածները : Ամենուրեք, Հիւրերուն տարաւ իր տրամուրդները, իր գուրթը : իր յուսահատութիւնն ու իր սէրը :

Իրեկուն մը, ամբողջ օրը անցընելէ յետո

զ'սնափոր քարայրներու մէջ ուր հանգաղորդները առժամեղեթէն կը հանդիս աղը որուն դասն ըրիւնքները իրենց վերանամաշկը կը խածնէին : Հիւրերուն նստաւ խրամի մը եւ զերբիւս մտնելի փափաքեցաւ, որովհետեւ իր բազուկները չառակար էին օգնելու : համար այն բոլոր ցաւերուն զոր տեսնէր էր : Գնահի մը ժամ աշոյշ մնաց, ուստի ասիւնն ու հեծեղալին : ճամբուն վրայ ոտանաձայն մը լսեց յանկարծ, ու զլուխը վեր առաւ : Գիշերը պայծառ էր : տեսաւ մարդ մը որ կանգ առաւ իր առջեւ, ուղիւնեց եւ ըսաւ :

— Ո՛ւր կ'երթաս, Հիւրերի՛ն :

Հիւրերին պատասխանեց անոր թէ չէր գիտեր ուր կ'երթար : եւ այդ հարցումն իր հոգեւն արածեղով, նորէն սկսաւ հեծկլտալ : Այն ատեն, անցորդը մատովը ցոյց տուաւ հին դղեակ մը որ հեռուոր բլուրի մը կատարը կը ցցուէր, եւ,

— Գնա՛՛ հոն, հրամայեց : Երբ զղեկին ասացաւ հասնիւ, երկու անգամ զուռը զարկ : կերեղ ծերունին որ պահապանն է այդ դրան, քիչի պիտի հարցնէ ով ըլլալի պիտի պատահանի : Եւս կուգամ անոնց քովէն որ կուլան : Դուռը պիտի բանայ եւ պիտի մեռնես քու ցանկութեանց վայրին մէջ :

Այս ըսելով, օտարականը զինքը նորէն ողջունեց, յետոյ՝ ելաւ գնաց՝ ասանց զլուխը ետին դարձնելու : Հիւրերին ոտքի ելաւ, մէջքի գոտին պնդեց, ձեռքն առաւ ցուպը զոր նստիւն էր, եւ ուղղեցեցաւ զէպը վաղնջական գղեկակ : Զայն իր գտնուած տեղին մօտ կը կարծէր : Զայն այդ հանդիպումին յետոյ եկող չորրորդ վերջալուրին է որ բլուրին սարահարթը հասաւ, եւ արեգակը արեւմուտքի մանուշակաւ նարնջապոյն մտաքաններուն ետին կ'անհետանար՝ երբ զուռը զարկաւ :

Դրան երկու թեւերը բացուեցան, ծերունի մ'երեւցաւ, եւ Հիւրերինը տեսնելով՝ հարցուց անոր

— Ո՞վ ես գուն որ գուռը կը զարնես :

— Ես կուգամ անոնց քովէն որ կուլան, պատասխանեց Հիւրերին :

— Մտի՛ր ու եկո՛ւր անոնց քով որ կ'ուզեն մեռնիլ, արեց ծերունին : Ետեւէս եկո՛ւր, Հիւրերին :

— Կուգա՛մ ետեւէք :

— Ահտողը տեսա՞ր, հարցուց կերեղ :

— Տեսայ, պատասխանեց Հիւրերին :

կիւրեղ ժպտեցաւ տրամբերէն, եւ նշան բրաւ աւտոր զոր ներս մտցուցած էր՝ որ իր քովէն քայլէ և Երկուքը մէկանց անցան պաղ փորթիքներէ եւ ընդարձակ ամառի բակերէ յետոյ վերջապէս դիպակին մէջ մտան: Անսահման կայան մըն էր՝ նիզ սրահներու բաժնուած, ուր ընդ անուկ անդառառակներով թափու կր կապուէին, ալ սրահներէն իւրաքանչիւրին մէջ կը բնակէր ամբոխ մը ցաւաւոր, բայց ժպտուն, եւ Հիւարթին ճանցաւ, հոտ գիշուած մարդոց զէմքերուն վրայ, այն նոյն ցաւերը սրտն նկարուած էին գէմքերուն վրայ անոնց որոնց մօտէն կուգար բայց հոս՝ ցաւերը հանդարտ ու անխոռով էին: զուշակեց որ կամովին ընդունուած ցաւեր էին անոնք:

Երկու որ շարունակ գլխակէն մէջ թափառեցան, եւ երբ երկրորդ որուն վերջալ յար եկաւ, կիւրեղ Հիւարթինը դուրս հանեց մօտաքի դրանը հակառակ կողմի դռնէն և շրտաբոն կարծեց թէ իր առաջնորդը պիտի ձգէր զինքը՝ մեծ ազգապի մ'արեւկեց, բռնեց զայն իր պատմութեանն եւ բաւ անոր:

— Մի՛ լքեր գիտ իմ հոգիս ցաւով ու անձկութեամբ լեցուն է: Ինչու՞ անձանք անցորդը զիս քեզի գրկեց, եթէ հոս ալ ուրիշ բան չպիտի գտնէի բայց միայն առաւարանք ու կոկիծ:

— Ուրիշ՝ վայրկեան մը, պատասխանեց ձեռունին: Քեզի ըսի թէ կուգաս անոնց մօտ սր կը մեռնին, անոնց մօտ որ կամովին կը մեռնին: Կ'ըսես թէ հոս դատար տառապանքներ հաւասար այն տառապանքներուն որոնց մէջէն կուգաս: Այո՞, բայց այս տառապանքները յօտար սրտով յանձն առնուած, փնտռուած են, եւ այն անձերը որ կը կրկն գաւտնք, ինչպէս եւ անխուսափելի մահը յանձն կ'առնեն զանոնք՝ թեթեւեղութեւ համար բերը այն խեղճերուն զոր թողութիւ հեռաւոր հովտին մէջ: Ասոնք երանելի ողջակէշներն են, անոնք որ ինքզինքնին կուտան ջարթը նոսազեցնելու համար:

Կիւրեղ լռեց: Որովհետեւ Հիւարթին մըտածկուա կը մնար, անշուշտ ներս քաշուեցաւ ու դուռը գցեց: Բայց յանկուտ Հիւարթին նորէն գուռը ուժով մը զարկաւ եւ գուշեց:

— Կիւրեղ, ընդունէ զիս անոնց մէջ որ մեռնի կ'ուզեն:

Դուրս վերադառնալ քաջուեցաւ, Հիւարթին մըտաւ դիպակին մէջ, եւ կիւրեղի մօտ՝ տեսաւ:

աւետողը որ կը ժպտէր: Ուրունէ կ'ընտանք մը թափանցեց իր էութիւնը, զէմքը լուսավառեցաւ, եւ այնքան մեծ եղաւ իր ցնուածիւնը, որ չլսեց կիւրեղին սա խօսքերը զոր առ ըսաւ իր ընկերոջը:

— Ջարթը միշտ պիտի յաղկէ՞ ուրեմն: Ահա մէկ հատ մըն ալ որ կը մահայ գինեկին մէջ: Պէտք է ուրեմն որ յաւիտեալար մահացոյց ազնուագոյնները ոգի աքիս, խոնարհները ապառնելու համար վայրագ ճիւղաններէն, կամ լոկ անոնց վէրքերը դարձանելու համար:

Աւետողը չպատասխանեց, բայց՝ բլրէն վար իջած տեսնէ երբ այլ եւս Հիւարթին գիտէր չէր տեսնէր, լացաւ:

ՊԵՐՆԱՐ ԼԱՋԱՐ

Հ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ԳՐԳԵՐԸ

Տ. Վասմապուտ Քրպարեան, Փարիզի Հայոց հոգեւոր հովիւը, անգլիս թարգման խորհրդի առաջարկով թրին մ'ըրած է, որ շատ բանաւոր ու գեղեցիկ կը թուի մեզի: առաջարկած է որ յանձնարարութեւ մը կազմուի որ կանգնուակութեամբ դուրս մը հաւաքէ, գնէ Հ. Պարոնեանի բազմաթիւ գրքերը, եւ պանոնք նուիրէ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին, որպէսզի անոնք հիմնադրը կազմեն հայկական մասնաճաղարանի մը որ կրնայ եւ պարտի օր մը հաստատուիլ Փարիզի մէջ (ժյուպի մը եւ զրպարոց մը հետ որոնք մը չէ օր մը պիտի հիմնուին անշուշտ): Կը հրաւիրենք Փարիզի Հայերը յանձն առնել այն քիչ մը զուգուութիւնը որ հարկաւոր է Տ. Վասմապուտի առաջարկութիւնը կատարելու համար, որով՝ բացի հանրօգուտ նպատակի մը ծառայելէն՝ հանգուցեալին ընտանիքին ալ օգնութիւն մը ըրած պիտի ըլլան:

ՏԵԿԻՆ ՍՎԱՃՅԱՆԻ ՆՈՐԱՎԷՊԵՐԸ

(Marie Sevadjian: Nouvelles, Traduites par Frédéric Macler)

Տիկին Մարի Սվաճեանի նորավեպերը տարեք հրատարակուած են վեճ մասամբ՝ Պոլսոյ